

Jolanta Szymańczak*

Starzenie się polskiego społeczeństwa – wybrane aspekty demograficzne

Population ageing in Poland: The author introduces selected aspects of the population ageing processes in Poland. The article addresses the most important demographic trends and figures. First, the author discusses the causes and trends of demographic changes. Subsequently the author gives the forecast of demographic changes in Poland. In the last section the article covers the consequences of the population ageing and the challenges for social and economic policy it causes.

Słowa kluczowe: *starzenie populacji, struktura ludności według wieku, demografia, zmiany demograficzne, prognoza ludności*

Keywords: *population ageing, age structure, demography, demographic changes, population forecast*

* Ekspert ds. społecznych w BAS; e-mail: jolanta.szymanczak@sejm.gov.pl.

Wstęp

„Starość” nie jest pojęciem jednoznacznym. W naukach społecznych w opisie tego pojęcia przyjmuje się różne przedziały wiekowe. Gerontologia wyróżnia trzy fazy starości: wczesną (60–74 lat), późną (75–89 lat) oraz długowieczność (90 lat i więcej).

W demografii starość dzieli się na: młodszy wiek poprodukcyjny (60–69 lat), starszy wiek poprodukcyjny (70–79 lat) oraz starość sędziwą (powyżej 80 lat). Ogólnie można stwierdzić, że proces starzenia się ludności polega na wzroście liczby osób w starszym wieku i ich udziału w ogólnej liczbie ludności przy jednoczesnym spadku liczby dzieci i młodzieży i ich udziału w ogólnej liczbie ludności. Można przyjąć, że najistotniejsze wskaźniki demograficzne opisujące starzenie się społeczeństwa to:

- **udział osób w wieku poprodukcyjnym w strukturze ludności** – ludność w wieku produkcyjnym to ludność w wieku zdolności do pracy; dla mężczyzn przyjęto wiek 18–64 lata, dla kobiet 18–59 lat; wśród tej grupy wyróżnia się ludność w wieku mobilnym, tj. w wieku 18–44 lata, i niemobilnym, tj. mężczyzn w wieku 45–64 lata i kobiety w wieku 45–59 lat; ludność w wieku nieprodukcyjnym to ludność w wieku przedprodukcyjnym, tj. w wieku do 17 lat, oraz ludność w wieku poprodukcyjnym to mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, kobiety w wieku 60 lat i więcej,
- **mediana wieku ludności (wskaźnik starości)** – wartość mediany wyznacza granicę wieku, który połowa osób w danej zbiorowości już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła,
- **obciążenie demograficzne**, czyli obciążenie ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym (wskaźnik określa liczbę ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym razem na 100 osób w wieku produkcyjnym),
- **przeciętne dalsze trwanie życia** – przewidywana przeciętna liczba lat dalszego trwania życia dla osób w określonym wieku,
- **liczba ludności w wieku 65 lat i więcej w stosunku do 1000 osób w wieku 0–14 lat.**

Starzenie się społeczeństwa to problem, który szczególnie dotyczy państw europejskich. Ekonomiści i demografowie przewidują, że w XXI wieku Europa zmarginalizuje się, stanie się wymierającym kontynentem, gdzie miejsce dotychczasowej ludności zajmą emigranci. Przewiduje się, że populacja mieszkańców Europy, którzy stanowią ok. 10% ludności świata, za 50 lat zmniejszy się do 5%. Starzenie się Europy wynika z trzech zasadniczych tendencji:

- ciągłego wzrostu długości życia, co jest wynikiem poprawy zdrowia i jakości życia Europejczyków,
- systematycznego wzrostu liczebności pokolenia w wieku powyżej 60 lat,
- utrzymującego się niskiego przyrostu naturalnego (współczynnik dzietności¹ w większości państw europejskich jest niższy od współczynnika prostej zastępowalności pokoleń).

¹ Współczynnik dzietności to liczba urodzonych dzieci przypadająca na jedną kobietę w wieku rozrodczym 15–49 lat. Przyjmuje się, że współczynnik dzietności między 2,10 a 2,15 jest poziomem zapewniającym zastępowalność pokoleń.

Według ostatniego raportu demograficznego Komisji Europejskiej² w 27 państwach UE w styczniu 2010 r. żyło 501,1 mln ludzi. W ogóle ludności UE udział poszczególnych grup wiekowych wynosił:

- dzieci i młodzieży w wieku 0–19 lat – 21,4% (w 1990 r. 26,7%),
- osób w wieku 20–64 lat – 61,3% (w 1990 r. – 59,5%),
- osób w wieku 65 lat i więcej – 17,4% (w 1990 r. – 13,7%).

Mediana wieku dla UE-27 wynosiła 40,9 lat. Średnio na 3,5 osoby w wieku produkcyjnym przypadała 1 osoba w wieku 65 i więcej lat, a na 3 osoby w wieku produkcyjnym przypadały 2 osoby w wieku nieprodukcyjnym (dzieci, młodzież i ludzie starzy).

Według prognoz zawartych w cytowanym raporcie Komisji Europejskiej udział ludzi w wieku 65 lat i więcej w ogóle populacji UE-27 w 2040 r. wyniesie 20%, a w 2060 r. zwiększy się do 30%.

W porównaniu z innymi państwami UE Polska w sensie demograficznym jest nadal młoda. Polacy przeciętnie są młodszy o 3 lata od mieszkańców UE. Najstarsi w UE są mieszkańcy Niemiec, Włoch, Finlandii, Grecji, Austrii, Słowenii i Bułgarii. Najmłodszy Irlandczycy, Cypryjczycy, Słowacy, Polacy i Rumuni. Polska należy obok Irlandii i Słowacji do grupy państw o najniższym wskaźniku starości oraz stosunkowo wysokim udziale ludności w wieku produkcyjnym. Niemniej obserwowany jest postępujący proces starzenia się ludności, a w perspektywie najbliższych dwudziestu kilku lat nastąpi jego gwałtowny wzrost. Według prognozy Głównego Urzędu Statystycznego³ udział osób w wieku poprodukcyjnym w strukturze ludności Polski zwiększy się z 16,8% w 2010 r. (ok. 6,5 mln osób) do prawie 27% (ok. 9,6 mln osób) w 2035 r.

Przyśpieszenie procesu starzenia się społeczeństwa to oprócz zmiany postaw i zachowań prokreacyjnych, wzorców tworzenia rodziny, odpływu ludności za granicę, wydłużania przeciętnego trwania życia jedna z cech charakteryzujących zmiany demograficzne, jakie obserwuje się w Polsce w ostatnim dwudziestolecu.

Zmiany demograficzne stanowią poważne wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej UE i państw członkowskich. Skutki tych zmian, a zwłaszcza potrzeba dostosowania gospodarki i organizacji społeczeństwa do starzejącej się Europy od lat 90. XX wieku są przedmiotem analiz na-

² *Demography Report 2010. Older, more numerous and diverse Europeans*, European Commission 2011.

³ GUS, *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, 2009, www.stat.gov.pl [dostęp 18 stycznia 2012 r.].

ukowych i debat publicznych. Główne problemy, jakie zidentyfikowano, to: zagrożenie wydolności finansowej systemów emerytalnych oraz rosnące wydatki na opiekę medyczną i usługi socjalne adresowane do ludzi starych przy przewidywanych zmniejszających się zasobach pracy.

W poniższym artykule – głównie na podstawie danych z badań Głównego Urzędu Statystycznego, informacji zawartych w ostatnim raporcie Rządowej Rady Ludnościowej i opracowań ośrodków naukowych – scharakteryzowano proces starzenia się ludności Polski, przedstawiono prognozę odnośnie do tego procesu na lata 2009–2035 oraz rekomendacje Rządowej Rady Ludnościowej dla polityki państwa w związku z przewidywanymi zmianami demograficznymi.

Starzenie się społeczeństwa. Trendy i przyczyny

Udział ludzi starych w strukturze ludności

Od lat 90. XX wieku obserwowany jest proces starzenia się polskiego społeczeństwa. W 1990 r. osoby w wieku 60 lat i więcej stanowiły 12,8% ogółu ludności, w 2010 r. – 16,7%, a w 2011 r. według danych ostatniego narodowego spisu powszechnego – 17,3%.

W roku 2010 żyło w Polsce 38 200 037 osób, w tym 2 326 577 osób w wieku 60–64 lata, 1 355 471 osób w wieku 65–69 lat i 3 829 093 osoby w wieku 70 i więcej lat. Zdecydowanie więcej ludzi starych żyje w miastach. W poszczególnych grupach wiekowych osób starych zarówno na wsi, jak i w miastach przeważają kobiety. Liczbę ludności w wieku 60 i więcej lat w podziale na płeć i miasto–wieś zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Ludność w wieku 60 lat i więcej wg płci w podziale na miasto–wieś w 2010 r.

Grupy wieku	Ogółem	M	K	Miasta			Wieś		
				Razem	M	K	Razem	M	K
Polska	38 200 037	18 444 373	19 755 664	2 364 383	11 013 749	12 250 634	14 935 654	7 430 624	7 505 030
60–64	2 326 577	1 066 508	1 260 069	1 555 951	692 680	863 271	770 626	373 828	3 967 798
65–69	1 355 471	586 301	769 170	888 228	377 316	510 912	467 243	208 985	2 582 258
70 lat i więcej	3 829 093	1 367 234	2 461 859	2 360 034	834 806	1 525 228	1 469 059	532 428	936 631

M – mężczyźni; K – kobiety.

Źródło: Baza GUS „Demografia”, www.stat.gov.pl [dostęp: 20 stycznia 2012 r.].

W pierwszej dekadzie XXI wieku systematycznie zmniejszała się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i rosła liczba osób w wieku produk-

cyjnym. Do 2009 r. nieznacznie rosła liczba osób w wieku produkcyjnym, ale już w 2010 r. nastąpił spadek, który według prognoz ma utrzymywać się do 2035 r. Tendencja ta została zaprezentowana w tabeli 2.

Tabela 2. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym* w tys. w podziale na miasto-wieś w latach 1988–2010

	1988	2002	2005	2008	2009	2010
Ogółem	37 884,7	38 218,5	38 157,1	38 135,9	38 167,3	38 186,9
Wiek przedprodukcyjny	11 352,0	8 663,7	7 863,8	7 349,7	7 231,3	7 188,3
Wiek produkcyjny	21 821,6	23 789,8	24 405,1	24 590,5	24 624,4	24 620,8
Wiek poprodukcyjny	4 711,1	5 565,0	5 888,2	6 195,7	6 311,6	6 377,8
Miasto	23 186,8	23 571,2	23 432,7	23 288,2	23 278,2	23 283,8
Wiek przedprodukcyjny	6 785,5	4 848,8	4 354,1	4 065,6	4 014,5	3 995,4
Wiek produkcyjny	13 828,2	15 239,2	15 450,1	15 327,4	15 265,9	15 232,2
Wiek poprodukcyjny	2 573,1	3 483,2	3 619,5	3 895,2	3 997,8	4 056,2
Wieś	14 697,9	14 647,3	14 733,4	14 847,7	14 889,1	14 903,3
Wiek przedprodukcyjny	4 566,5	3 814,9	3 509,7	3 284,1	3 216,8	3 192,9
Wiek produkcyjny	7 993,4	8 550,6	8 955,0	9 263,1	9 358,5	9 388,6
Wiek poprodukcyjny	2 138,0	2 281,8	2 268,7	2 300,5	2 313,8	2 321,6

* Wiek przedprodukcyjny (0–17 lat); wiek produkcyjny (mężczyźni wiek 18–64 lata, kobiety 18–59 lat); wiek poprodukcyjny mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety 60 lat i więcej.

Źródło: Rządowa Rada Ludnościowa, *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2009–2010*, 2010, www.stat.gov.pl, s. 35.

Udział procentowy ludności najmłodszej, w wieku przedprodukcyjnym, w strukturze ludności w latach 1988–2010 systematycznie się zmniejszał i wynosił 18,8% w 2010 r. (w 1988 r. – 30%), a systematycznie zwiększał się udział ludności w wieku produkcyjnym (wzrósł z poziomu 57,6% w 1988 r. do 64,5% w 2010 r.) oraz ludności najstarszej, w wieku poprodukcyjnym (12,4% w 1988 r. do 16,7% w 2010 r.). Dynamika tych zmian była większa w miastach. Procentowy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogóle ludności zaprezentowano w tabeli 3.

W ostatnich latach obserwowano szybkie tempo wzrostu liczby ludności w wieku 65 lat i więcej oraz wzrost udziału tej grupy ludności w ogóle populacji. Jednocześnie w tej grupie rósł udział ludności w wieku sędziwym (80 i więcej lat). Udział ten zwiększył się z 17,6% w 2002 r. do 24,4% w 2009 r.

Zmiany te świadczą o nasilaniu się procesu starzenia demograficznego ludności (zobrazowano je w tabeli 4.).

Tabela 3. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w % w podziale na miasto-wieś w latach 1988–2010

	1988	2002	2005	2008	2009	2010
Ogółem	100	100	100	100	100	100
Wiek przedprodukcyjny	30,0	22,7	20,6	19,3	19,0	18,8
Wiek produkcyjny	57,6	62,2	64,0	64,4	64,5	64,5
Wiek poprodukcyjny	12,4	15,1	15,4	16,2	16,5	16,7
Miasto						
Wiek przedprodukcyjny	29,3	20,6	18,6	17,5	17,2	17,2
Wiek produkcyjny	59,6	64,6	66,0	65,8	65,6	65,4
Wiek poprodukcyjny	11,1	14,8	15,5	16,7	17,2	17,4
Wieś						
Wiek przedprodukcyjny	31,1	26,0	23,8	22,1	21,6	21,4
Wiek produkcyjny	54,4	58,4	60,8	61,4	62,9	63,0
Wiek poprodukcyjny	14,5	15,6	15,4	15,5	15,5	15,6

Źródło: jak pod tabelą 2, s. 36.

Tabela 4. Ludność w starszym i w sędziwym wieku w podziale na miasto-wieś w latach 2002–2009

Wyszczególnienie	Ludność w wieku					
	65 lat i więcej razem	w tym		65 lat i więcej razem	w tym	
		65–79 lat	80 lat i więcej		65–79 lat	80 lat i więcej
	w tysiącach			w %		
Ogółem						
2002	4 887,6	4 029,7	857,9	100,0	82,4	17,6
2005	5 075,8	4 045,0	1 030,8	100,0	79,7	20,3
2008	5 146,3	3 946,1	1 200,3	100,0	76,7	23,3
2009	5 161,5	3 904,3	1 257,2	100,0	75,6	24,4
Miasto						
2002	2 910,2	2 424,8	485,4	100,0	83,3	16,7
2005	3 078,3	2 481,9	596,4	100,0	80,6	19,4
2008	3 181,3	2 476,2	705,1	100,0	77,8	22,2
2009	3 212,1	2 468,4	743,7	100,0	76,8	23,2
Wieś						
2002	1 977,4	1 604,9	372,5	100,0	81,2	18,8
2005	1 997,5	1 563,1	434,4	100,0	78,3	21,7
2008	1 995,0	1 469,9	495,1	100,0	74,8	25,2
2009	1 949,4	1 435,9	513,5	100,0	73,7	26,3

Źródło: jak pod tabelą 2, s. 31.

W 2009 r. w Polsce żyło 1257,2 tys. ludzi w wieku 80 lat i więcej, w tym 743,7 tys. w miastach i 513,5 tys. na wsi.

Zmiany w strukturze ludności polegające na zmniejszaniu się udziału dzieci i młodzieży oraz zwiększaniu udziału osób w wieku poprodukcyjnym w populacji spowodowane są głównie następującymi czynnikami:

- wydłuża się przeciętne trwanie życia,
- zmniejsza się liczba urodzeń,
- zwiększa się liczba emigracji osób w wieku produkcyjnym.

Trwanie życia

Od początku lat 90. XX wieku obserwuje się w Polsce powolne, ale systematyczne wydłużanie się życia ludzkiego. Przeciętne trwanie życia dla mężczyzn urodzonych w 1990 r. przewiduje się na 66,23 lat, dla kobiet 75,24 lat; dla mężczyzn urodzonych w 2010 r. – 72,10 lat, a dla kobiet – 80,60 lat. Przeciętnie kobiety na wsi i mężczyźni w miastach żyją nieznacznie dłużej niż kobiety w miastach i mężczyźni na wsi. W 2010 r. w stosunku do 1970 r. długość życia mężczyzn wydłużyła się o 6,38 lat, kobiet o 7,33 lata.

Tabela 5. Przeciętne trwanie życia kobiet i mężczyzn w podziale na miasto-wieś w latach 1970–2010

Wyszczególnienie	Przeciętne trwanie życia	
	M	K
Polska		
1970	66,62	73,33
1980	66,01	74,44
1990	66,23	75,24
2000	69,74	78,00
2005	70,80	79,40
2010	72,10	80,60
Miasto		
1970	66,22	73,41
1980	65,81	74,22
1990	66,19	74,91
2000	69,98	77,76
2005	71,15	79,32
2010	72,60	80,60
Wieś		
1970	67,02	73,29
1980	66,13	74,75
1990	66,24	75,75
2000	67,35	78,41
2005	69,37	79,62
2010	71,40	80,70

Źródło: „Rocznik Demograficzny” 2009, 2010, 2011, GUS.

Jednocześnie wydłuża się przeciętne prognozowane dalsze trwanie życia ludzi w wieku 60 lat. Przeciętne dalsze trwanie życia w 1990 r. dla mężczyzn w wieku 60 lat wynosiło 15,3 lat, dla kobiet 20,0 lat; w 2010 r. odpowiednio

18,3 lat dla mężczyzn i 23,5 lat dla kobiet. Obserwujemy zatem trwałą tendencję wydłużania się życia ludności najstarszej.

Tabela 6. Przeciętne dalsze trwanie życia kobiet i mężczyzn w wieku 60 lat w latach 1990–2010

Wyszczególnienie	Przeciętne trwanie życia	
	M	K
1990	15,3	20,0
1995	15,8	20,5
2000	16,7	21,5
2005	15,5	22,7
2010	18,3	23,5

Źródło: jak pod tabelą 5.

Urodzenia

W latach 90. XX wieku wielkość przyrostu naturalnego malała wraz z obniżaniem się liczby urodzeń. W latach 2002–2005 odnotowywano stały ubytek naturalny; największy nastąpił w 2003 r., kiedy liczba zgonów była wyższa od liczby urodzeń o ponad 14 tys. Od 2006 r. przyrost naturalny był dodatni i rósł wraz z liczbą urodzeń (zjawisko to było krótkotrwałe i skończyło się w 2011 r.).

W 1990 r. urodziło się w Polsce – 551 660 dzieci, w 2000 r. – 380 476, w 2005 r. – 366 095, w 2010 r. – 415 030, w 2011 r. – 391 000 (dla porównania w 1980 r. w Polsce urodziło się 701 553 dzieci).

Zmiany demograficzne i społeczno-gospodarcze, jakie mają miejsce od początku lat 90. XX wieku, spowodowały m.in. przesunięcie najwyższej płodności kobiet z grupy wieku 20–24 lata do grupy 25–29 lat, a także znaczący wzrost płodności w grupie wieku 30–34 lata, co jest interpretowane jako realizacja „odłożonych” urodzeń.

W konsekwencji nastąpiło podwyższenie średniego wieku rodzenia dziecka, który w 2009 r. wyniósł 28,59 lat, w 2010 r. – 28,6 lat (wobec 26,47 lat w 1980 r. i 26,26 w 1990 r.), jak i średniego wieku urodzenia pierwszego dziecka – 25,9 lat w 2008 r., 26,6 lat w 2010 r. (ok. 23 lata w latach 90.).

Współczynnik dzietności, jaki odnotowuje się od początku lat 90. XX wieku, nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. W 1990 r. wynosił – 1,99, w 2005 r. obniżył się do 1,24. Jego nieznaczny wzrost w latach 2006–2010 był krótkotrwałym trendem.

Zmiany wzorca płodności Polaków scharakteryzowane za pomocą następujących wskaźników: liczby urodzeń żywych na 1000 kobiet wg grup wieku, dzietności kobiet oraz średniego wieku matki zaprezentowano w tabeli 7.

Tabela 7. Urodzenia żywe wg grup wieku, współczynnika dzietności i średni wiek matki w latach 1980–2009

Rok	Urodzenia żywe na 1000 kobiet w grupach wieku							Współczynnik dzietności	Średni wiek matki
	15–19	20–24	25–29	30–34	35–9	40–44	45–49		
1980	32,9	179,6	136,4	69,1	29,0	7,5	0,6	2,276	26,47
1985	35,1	182,6	140,7	69,9	30,2	6,9	0,5	2,329	26,43
1990	31,5	165,2	121,4	58,6	24,5	6,2	0,3	1,991	26,26
1995	22,0	113,0	104,5	53,7	23,2	5,5	0,3	1,545	26,89
2000	17,0	83,3	94,6	51,7	21,4	4,8	0,2	1,367	27,36
2005	13,5	58,7	90,3	59,2	22,7	4,8	0,2	1,243	28,18
2007	14,8	58,2	91,1	62,8	24,0	4,9	0,2	1,267	28,40
2008	16,3	61,0	96,2	72,5	28,2	5,5	0,2	1,390	28,46
2009	16,0	59,0	96,0	74,0	30,0	6,0	0,0	1,398	28,59

Źródło: jak pod tabelą 2, s. 94.

Emigracja osób w wieku produkcyjnym

Według szacunków GUS liczba polskich emigrantów przebywających czasowo za granicą wynosiła ok. 1 mln w 2004 r.; 1,95 mln w 2006 r.; 2,27 mln w 2007 r.; 2,21 mln w 2008 r. i 1,870 mln w 2009 r. Wśród emigrantów dominowały osoby, które swój wyjazd za granicę łączyły z podejmowaniem pracy lub jej poszukiwaniem. Osoby, które wyjechały w latach 2004–2009, w zdecydowanej większości (ok. 90%) podjęły pracę w państwach pobytu lub jej poszukiwały. Szacuje się, że ponad 70% czasowych emigrantów przebywa zagranicą co najmniej 1 rok. Mieszkańcy wsi stanowili blisko 1/3 ogólnej liczby migrantów zagranicznych.

Warto zauważyć, że emigranci ekonomiczni, to w większości osoby w wieku prokreacyjnym. Znalezienie pracy, a zwłaszcza pracy lepiej płatnej niż w kraju bądź dającej możliwości rozwoju zawodowego, a także pomoc socjalna adresowana do rodzin z dziećmi, jaką znajdują w państwie pobytu, niewątpliwie wpływają na ich decyzje życiowe i prokreacyjne. Jak wynika z raportu Centrum Stosunków Międzynarodowych⁴ na temat emigracji długookresowych Polaków, liczba Polaków osiedlających się zagranicą rośnie, a dzietność Polek żyjących na emigracji jest wyższa niż tych żyjących w kraju. Dla przykładu, w 2009 r. współczynnik dzietności dla emigrantek żyjących w Wielkiej Brytanii wyniósł 2,48. W strukturze urodzeń przez emigrantki Polki zajęły drugie – po Pakistankach – miejsce pod względem liczby urodzonych dzieci (18 159 dzieci). Według szacunków w Wielkiej Brytanii w 2009 r. żyło ok. 130 tys. dzieci w wieku 0–14 lat urodzonych przez Polki.

⁴ K. Iglicka, *Migracje długookresowe i osiedleńcze z Polski po 2004 r. Przykład Wielka Brytania. Wyzwania dla statystyki i demografii państwa*, raport 5/2011, Centrum Stosunków Międzynarodowych.

Długookresowe utrzymywanie się takiej tendencji może spowodować trwałe niekorzystne zmiany w strukturze ludności Polski (odpływ ludności najmłodszej).

Relacja między liczbą dzieci i ludzi starych

Jedną z miar procesu starzenia się ludności jest zmiana relacji między liczbą dzieci a liczbą ludzi starych. W tabeli 8 przedstawiono wskaźnik relacji między liczbą dzieci i ludzi starych, który określa, ile ludzi w wieku 65 lat i więcej przypada na 1000 dzieci w wieku 0–14 lat.

Tabela 8. Relacja między liczbą dzieci w wieku 0–14 lat i ludzi starych w wieku 65 lat i więcej* w latach 1988–2010

Wyszczególnienie	1988	2002	2005	2008	2009	2010
Ogółem	383,0	718,3	820,1	882,8	892,5	896,0
Miasto	347,9	776,5	906,1	984,5	996,4	1 001,5
Wieś	434,0	646,9	715,5	756,4	761,7	762,3

* Na 1000 dzieci.

Źródło: jak pod tabelą 2, s. 32.

Jak widać w tabeli 8, w latach 2002–2010 w stosunku do roku 1988 znacznie pogorszyły się liczbowe relacje między dziadkami i wnukami. W 1988 r. na 1000 dzieci przypadało 383 starsze osoby, w 2010 r. liczba starych osób wzrosła do 896.

Obciążenie demograficzne

Relacja między ekonomicznymi grupami wieku ludności pozwala ocenić tzw. obciążenie demograficzne ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Właściwa proporcja między grupą ludności pracującej i grupami ludności niepracującej (dzieci, ludzie starzy) ma istotne znaczenie dla sprawnego funkcjonowania społeczno-gospodarczego państwa. Zmiana tej proporcji, polegająca na wzroście ludności w wieku nieprodukcyjnym, powoduje zmniejszanie się zasobów pracy oraz generuje koszty utrzymania grup niepracujących (m.in. wzrost kosztów usług medycznych i opiekuńczych dla ludzi starych), co istotnie hamuje wzrost gospodarczy.

W porównaniu z 1988 r. w pierwszej dekadzie XXI wieku w Polsce nastąpił znaczący spadek obciążenia demograficznego ludnością w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrost obciążenia ludnością w wieku poprodukcyjnym. Obciążenie demograficzne ludnością w wieku przedprodukcyjnym w 2010 r. spadło do poziomu 29,2 osoby (36,4 osoby w 2002 r.),

a obciążenie demograficzne ludnością w wieku poprodukcyjnym wzrosło do 25,6 osoby (24,2 osoby w 2002 r.). Tendencja ta została przedstawiona w tabeli 9.

Tabela 9. Obciążenie demograficzne ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w podziale na miasto-wieś w latach 1988–2010

Wyszczególnienie	Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada osób w wieku		
	przedprodukcyjnym	poprodukcyjnym	razem w wieku nieprodukcyjnym
Ogółem			
1988	52,0	21,6	73,6
2002	36,4	24,2	60,6
2005	32,2	24,1	56,3
2008	29,9	25,2	55,1
2009	29,4	25,6	55,0
2010*	29,2	25,9	55,1
Miasto			
1988	49,1	18,6	67,7
2002	31,8	22,9	54,7
2005	28,2	23,4	51,6
2008	26,5	25,4	51,9
2009	26,3	26,2	52,5
2010*	26,2	26,6	52,8
Wieś			
1988	57,1	26,7	83,8
2002	44,6	26,7	71,3
2005	39,2	25,3	64,5
2008	35,5	24,8	60,3
2009	34,4	24,7	59,1
2010*	34,0	24,7	58,7

* Stan w dniu 30 czerwca.

Źródło: jak pod tabelą 2, s. 37.

Obciążenie demograficzne osobami w wieku nieprodukcyjnym na wsi jest wyższe niż w miastach, co wynika głównie z wyższego udziału dzieci w populacji. W ostatnich latach obciążenie to wyraźnie maleje. W 2002 r. na obszarach wiejskich na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 83,8 osoby w wieku nieprodukcyjnym (w miastach 67,7), w 2010 r. już tylko 58,7 osób (w miastach 52,8 osoby). Jednocześnie na wsi spadało obciążenie demograficzne ludnością w wieku poprodukcyjnym z 71,3 osoby w 2002 r. do 58,7 osoby w 2010 r.

Mediana wieku

Jak wspomniano we wstępie, Polska w porównaniu z innymi państwami UE pod względem demograficznym jest nadal młoda. Niemniej daje się

zaobserwować postępujący proces starzenia się ludności. Demograficznie społeczeństwo jest uważane za stare, jeżeli mediana wieku populacji przekroczy wskaźnik 34 lata. Mediana wieku ludności Polski wykazuje stałą tendencję rosnącą. W 1950 r. wynosiła 25,9 lat, w 1988 r. – 32,4, w 2009 r. – 37,7. Na początku lat 90. XX wieku mediana wieku dla kobiet wynosiła 34 lata, dla mężczyzn – 31 lat. W 2009 r. odpowiednio 39,8 lat i 35,9 lat. Wzrost mediany wieku ludności jest skutkiem wydłużania się przeciętnego trwania życia oraz niskiej liczby urodzeń. Wieś jest „młodsza” niż miasto. W 2009 r. mediana wieku kobiet na wsi wyniosła 37,3 lat (w mieście 41,5 lat), a wieku mężczyzn 34,7 lat (w mieście 36,6 lat).

Tabela 10. Mediana wieku ludności w Polsce w podziale na miasto–wieś wg płci w latach 1988–2009

Wyszczególnienie	Mediana wieku		
	ogółem	mężczyźni	kobiety
Polska			
1988	32,4	31,1	33,8
2002	35,9	33,9	38,0
2005	36,7	34,7	38,9
2008	37,5	35,6	39,6
2009	37,7	35,9	39,8
Miasto			
1988	32,9	31,5	34,3
2002	37,2	34,7	39,5
2005	38,0	35,5	40,5
2008	38,7	36,3	41,3
2009	38,9	36,6	41,5
Wieś			
1988	31,5	30,4	32,9
2002	34,0	32,7	35,3
2005	34,7	33,6	36,2
2008	35,7	34,5	37,0
2009	36,0	34,7	37,3

Źródło: jak pod tabelą 2, s. 33.

Prognoza rozwoju demograficznego. Wybrane wskaźniki

Według prognozy GUS⁵ liczba ludności Polski w 2035 r. zmniejszy się w stosunku do 2007 r. o ponad 2 mln osób i wyniesie 35,993 mln. Zmiany w liczbie ludności będą przebiegać odmiennie w miastach i na obszarach wiejskich. Liczba ludności miast w kolejnych latach, aż do 2035 r. będzie się zmniejszać. Nato-

⁵ GUS, *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, 2009, www.stat.gov.pl. Dane za 2007 r. prezentowane w cytowanej publikacji to dane rzeczywiste.

miast liczba ludności wiejskiej będzie się systematycznie zwiększać do 2025 r., następnie przez kolejne kilkanaście lat będzie się nieznacznie zmniejszać.

Tabela 11. Prognoza liczby ludności w podziale na miasto–wieś w latach 2007–2035 (w tys.)

	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Polska	38 115,6	38 107,4	38 100,7	38 092,0	38 016,1	37 829,9	37 438,1	36 796,0	35 993,1
Miasta	23 316,9	23 257,0	23 200,4	23 145,5	22 897,7	22 649,7	22 299,0	21 799,5	21 215,1
Wieś	14 798,8	14 850,4	14 900,2	14 946,5	15 118,4	15 180,2	15 139,1	14 996,5	14 778,0

Źródło: GUS, *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, 2009, www.stat.gov.pl [dostęp 18 stycznia 2012 r.].

W 2035 r. w porównaniu z 2007 r. zmniejszy się liczba dzieci w wieku 0–14 lat (z 5 901 tys. do 4 515 tys.), liczba osób w wieku 15–64 lata (z 27 083 tys. do 23 120 tys.), a znacząco zwiększy grupa ludzi starych w wieku 65 lat i więcej (z 5 131 tys. do 8 358 tys.) oraz w wieku 80 lat i więcej (z 1 140 tys. do 2 574 tys.). Udział dzieci w wieku 0–14 lat w ogóle ludności zmniejszy się z 15,5% (w 2007 r.) do 12,5% w 2035 r., udział osób w wieku 15–64 lata zmniejszy się z 71,15% (w 2007 r.) do 64,7% w 2035 r. Udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogóle społeczeństwa wzrośnie z poziomu 13,5% (w 2007 r.) do 23,2% w 2035 r. Udział osób w wieku 80 lat i więcej wzrośnie z 3% (w 2007 r.) do 7,2% w 2035 r. Proces starzenia się społeczeństwa zintensyfikuje się w 2015 r. i kolejnych latach, co przedstawiono w tabeli 12.

W tabeli 13 pokazano, jak w strukturze ludności będzie się zmniejszał udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (z 19,7% w 2007 r. do 15,7% w 2035 r.) i w wieku produkcyjnym (z 64,4% w 2007 r. do 57,6 w 2035 r.), a zwiększał udział ludności w wieku poprodukcyjnym (z 16,0% w 2007 r. do 26,7% w 2035 r.).

Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w 2035 r. w stosunku do 2007 r. zwiększy się o 3 539,2 tys. Według przewidywań tempo wzrostu udziału ludności w wieku poprodukcyjnym zarówno w mieście, jak i na wsi zwiększy się po 2015 r. Wieś w 2035 r. nadal będzie „młodsza” od miasta. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym na wsi wyniesie 25,2%, w mieście 26,7% (w 2007 r. odpowiednio 15,5%, 16,3%). Przedstawiono to w tabeli 14.

W tabeli 15 zobrazowano zróżnicowanie regionalne prognozowanych zmian. W 2007 r. „najstarszymi województwami” były: łódzkie (17,9% ludności w wieku poprodukcyjnym), świętokrzyskie (17,4%), mazowieckie (17,2%), podlaskie (17,0%). Przewiduje się, że w 2035 r. najstarszymi województwami będą: świętokrzyskie (29,8%), opolskie (28,9), łódzkie (28,8), podlaskie (28,3).

Tabela 12. Prognoza liczby ludności wg biologicznych grup wieku w latach 2008–2035

Grupy wieku (w tys.)	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
0–14	5 901	5 817	5 757	5 726	5 775	5 899	5 606	5 040	4 515
15–64	27 083	27 154	27 199	27 213	26 312	24 977	23 988	23 561	23 120
65 lat i więcej	5 131	5 137	5 144	5 153	5 929	6 954	7 844	8 195	8 358
80 lat i więcej	1 140	1 197	1 252	1 314	1 488	1 566	1 537	2 005	2 574
Grupy wieku w %	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
0–14	15,5	15,3	15,1	15,0	15,2	15,6	15,0	13,7	12,5
15–64	71,1	71,3	71,4	71,4	69,2	66,0	64,1	64,0	64,2
65 lat i więcej	13,5	13,5	13,5	13,5	15,6	18,4	21,0	22,3	23,2
80 lat i więcej	3,0	3,1	3,3	3,5	3,9	4,1	4,1	5,5	7,2

Źródło: jak pod tabelą 11.

Tabela 13. Prognoza liczby ludności wg ekonomicznych grup wieku w latach 2008–2035

Grupy wieku (w tys.)	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Polska	38 116	38 107	38 101	38 092	38 016	37 830	37 438	36 796	35 993
0–17	7 488	7 337	7 206	7 107	6 918	6 959	6 816	6 253	5 632
18–59/64	24 545	24 584	24 600	24 571	23 718	22 503	21 625	21 254	20 739
18–44	15 267	15 283	15 298	15 294	15 005	14 072	12 823	11 624	10 834
45–59/64	9 278	9 301	9 302	9 277	8 713	8 431	8 802	9 630	9 905
60+/65+	6 082	6 186	6 295	6 414	7 380	8 368	8 997	9 289	9 622
Grupy wieku (w %)	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
0–17	19,7	19,3	18,9	18,7	18,2	18,4	18,2	17,0	15,7
18–59/64	64,4	64,5	64,6	64,5	62,4	59,5	57,8	57,8	57,6
18–44	40,1	40,1	40,2	40,2	39,5	37,2	34,3	31,6	30,1
45–59/64	24,3	24,4	24,4	24,4	22,9	22,3	23,5	26,2	27,5
60+/65+	16,0	16,2	16,5	16,8	19,4	22,1	24,0	25,2	26,7

Źródło: jak pod tabelą 11.

Tabela 14. Prognoza liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w podziale na miasto–wieś w latach 2008–2035

tys./lata	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Ogółem	6 082,5	6 186,3	6 295,1	6 413,9	7 380,3	8 367,9	8 996,7	9 289,1	9 621,7
Miasta	3 796,0	3 886,9	3 980,3	4 079,7	4 802,7	5 444,7	5 750,8	5 803,1	5 895,3
Wieś	2 286,5	2 299,4	2 314,8	2 334,2	2 577,7	2 923,2	3 245,9	3 486,1	3 726,3
%/lata	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Ogółem	16,0	16,2	16,5	16,8	19,4	22,1	24,0	25,2	26,7
Miasta	16,3	16,7	17,2	17,6	21,0	24,0	25,8	26,6	27,8
Wieś	15,5	15,5	15,5	15,6	17,1	19,3	21,4	23,3	25,2

Źródło: jak pod tabelą 11.

Tabela 15. Prognoza liczby ludności w wieku poprodukcyjnym wg województw w latach 2008–2035 (w %)

	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Polska	10,0	16,2	16,5	16,8	19,4	22,1	24,0	25,2	26,7
Województwa									
dolnośląskie	16,0	16,3	16,7	17,1	20,3	23,5	25,4	26,2	27,4
kujawsko-pomorskie	15,0	15,3	15,7	16,0	18,9	21,7	23,8	25,0	26,5
lubelskie	16,9	17,1	17,4	17,7	19,9	22,6	24,7	26,2	27,9
lubuskie	14,1	14,4	14,8	15,2	18,5	21,8	24,0	25,2	26,5
łódzkie	17,9	18,2	18,5	18,8	21,6	24,5	26,3	27,4	28,8
małopolskie	15,9	16,1	16,3	16,6	18,5	20,6	22,4	23,8	25,5
mazowieckie	17,2	17,3	17,5	17,8	19,9	22,1	23,4	24,2	25,7
opolskie	16,4	16,7	17,0	17,3	19,9	22,8	25,2	27,1	28,9
podkarpackie	15,3	15,5	15,7	16,0	18,1	20,6	22,7	24,5	26,5
podlaskie	17,0	17,2	17,4	17,6	19,4	22,0	24,4	26,4	28,3
pomorskie	14,5	14,8	15,2	15,5	18,2	20,9	22,6	23,6	25,0
śląskie	16,5	16,8	17,2	17,6	20,5	23,5	25,6	26,8	28,2
świętokrzyskie	17,4	17,7	18,0	18,3	21,1	24,2	26,5	28,1	29,8
warmińsko-mazurskie	13,9	14,1	14,5	14,8	17,6	20,8	23,2	24,8	26,3
wielkopolskie	14,4	14,7	15,0	15,3	18,0	20,6	22,4	23,6	25,0
zachodniopomorskie	14,6	15,0	15,4	15,8	19,1	22,5	24,5	25,5	26,8

Źródło: jak pod tabelą 11.

Postępujący proces starzenia się społeczeństwa potwierdzają prognozowane wskaźniki trwania życia, obciążenia demograficznego i mediany wieku. Przewidywane przeciętne trwanie życia w 2035 r. wyniesie 82,9 lat dla kobiet (79,7 lat w 2007 r.) i 77,1 lat dla mężczyzn (71 lat w 2007 r.), co zaprezentowano w tabeli 16.

Tabela 16. Prognozowane trwanie życia kobiet i mężczyzn w latach 2007–2035

	2007*	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Kobiety	79,7	79,8	80,2	80,8	81,5	82,2	82,9
Mężczyźni	71,0	71,4	72,3	73,4	74,6	75,8	77,1

* Dane rzeczywiste.

Źródło: jak pod tabelą 11.

W 2035 r. wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku nieprodukcyjnym zwiększy się do 74 osób (55 w 2007 r.), a ludnością w wieku poprodukcyjnym zwiększy się do 46 osób (25 w 2007 r.). Najwyższe wskaźniki obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w 2035 r. będą w województwach: świętokrzyskim (53), łódzkim

(51), podlaskim (50), opolskim (50), lubelskim (49), śląskim (49), co przedstawiono w tabeli 17.

Tabela 17. Wskaźnik obciążenia demograficznego wg grup ekonomicznych i wg województw w latach 2008–2035*

	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Polska									
nieprodukcyjnym	55	55	55	55	60	68	73	73	74
przedprodukcyjnym	31	30	29	29	29	31	32	29	27
poprodukcyjnym	25	25	26	26	31	37	42	44	46
Województwa									
dolnośląskie									
nieprodukcyjnym	52	52	52	52	59	69	74	73	73
przedprodukcyjnym	27	27	26	26	27	29	30	28	26
poprodukcyjnym	24	25	25	26	32	40	44	45	47
kujawsko-pomorskie									
nieprodukcyjnym	55	55	55	55	60	68	73	73	74
przedprodukcyjnym	32	31	30	30	30	32	32	30	28
poprodukcyjnym	23	24	24	25	30	37	41	43	46
lubelskie									
nieprodukcyjnym	60	59	59	59	63	70	76	76	77
przedprodukcyjnym	33	32	31	31	30	32	32	30	27
poprodukcyjnym	27	27	28	28	32	38	43	46	49
lubuskie									
nieprodukcyjnym	52	52	52	52	59	69	74	74	74
przedprodukcyjnym	31	30	29	29	30	32	32	30	28
poprodukcyjnym	21	22	22	23	29	37	42	44	46
łódzkie									
nieprodukcyjnym	56	56	56	57	63	71	76	76	77
przedprodukcyjnym	28	28	27	27	28	30	30	28	26
poprodukcyjnym	28	28	29	29	35	42	46	48	51
małopolskie									
nieprodukcyjnym	58	57	57	57	60	65	70	70	71
przedprodukcyjnym	33	32	31	31	30	31	32	30	28
poprodukcyjnym	25	25	26	26	29	34	38	41	44
mazowieckie									
nieprodukcyjnym	57	57	57	57	62	70	73	72	72
przedprodukcyjnym	30	29	29	29	30	32	33	30	28
poprodukcyjnym	27	27	27	28	32	37	41	42	44
opolskie									
nieprodukcyjnym	53	52	52	52	56	63	70	72	74
przedprodukcyjnym	28	27	26	26	25	26	27	26	24
poprodukcyjnym	25	25	26	26	31	37	43	47	50
podkarpackie									
nieprodukcyjnym	59	57	57	56	59	65	71	72	74
przedprodukcyjnym	34	33	32	31	30	31	32	30	28
poprodukcyjnym	24	24	25	25	29	34	39	42	46
podlaskie									
nieprodukcyjnym	60	59	58	57	60	67	74	76	78
przedprodukcyjnym	32	31	30	30	29	30	31	30	27
poprodukcyjnym	27	27	27	28	31	37	43	47	50

pomorskie										
nieprodukcyjnym	55	55	55	55	61	69	73	72	72	
przedprodukcyjnym	32	32	31	31	32	34	34	32	29	
poprodukcyjnym	22	23	23	24	29	35	39	41	43	
śląskie										
nieprodukcyjnym	53	53	53	53	60	68	74	75	75	
przedprodukcyjnym	27	27	26	26	27	29	30	28	26	
poprodukcyjnym	25	26	26	27	33	40	45	47	49	
świętokrzyskie										
nieprodukcyjnym	58	58	57	57	62	70	77	78	79	
przedprodukcyjnym	31	30	29	29	28	29	30	28	26	
poprodukcyjnym	28	28	28	29	34	41	47	50	53	
warmińsko-mazurskie										
nieprodukcyjnym	54	54	54	54	59	68	74	74	74	
przedprodukcyjnym	33	32	31	31	31	33	34	31	28	
poprodukcyjnym	21	22	22	23	28	35	40	43	46	
wielkopolskie										
nieprodukcyjnym	54	54	54	54	60	67	71	71	71	
przedprodukcyjnym	32	31	31	30	31	33	33	30	28	
poprodukcyjnym	22	23	23	24	29	34	38	40	43	
zachodniopomorskie										
nieprodukcyjnym	52	52	52	52	59	68	73	73	73	
przedprodukcyjnym	30	29	28	28	30	30	31	29	26	
poprodukcyjnym	22	23	23	24	28	38	43	44	46	

* Z powodu zaokrągleń dane nie sumują się.

Źródło: jak pod tabelą 11.

Mediana wieku będzie się systematycznie zwiększać i w 2035 r. wyniesie 47,9 lat (37,3 w 2007 r.); dla kobiet mediana wyniesie 49,7 lat, dla mężczyzn 40,6 lat (tabela 18).

Tabela 18. Mediana wieku populacji w latach 2007–2035

	2007	2020	2035
Ogółem	37,3	41,4	47,9
Kobiety	39,4	43,2	49,7
Mężczyźni	35,3	39,8	40,6

Źródło: jak pod tabelą 11.

Reasumując, prognoza GUS na lata 2007–2035 przewiduje zmniejszenie liczby ludności Polski oraz systematyczny proces starzenia się społeczeństwa. Zmniejszy się liczba dzieci i osób pracujących, zwiększy się liczba ludzi starych w wieku 65 lat i więcej, a w tej grupie wzrośnie liczba osób w wieku sędziwym, tj. 80 lat i więcej. Wieś nadal pozostanie „młodsza” od miasta. „Najstarszymi” województwami będą świętokrzyskie, łódzkie, podlaskie, opolskie, a „najmłodszymi” – wielkopolskie, pomorskie, małopolskie i mazowieckie.

Zmiany demograficzne a wyzwania dla polityki społecznej i gospodarczej

Rządowa Rada Ludnościowa, analizując sytuację demograficzną kraju oraz prognozę dotyczącą rozwoju demograficznego do 2030 r., stwierdziła, że zmiany demograficzne wymagają podjęcia przez rząd ukierunkowanych działań w polityce społecznej i gospodarczej.

W dokumencie *Stanowisko w sprawie „Starzenie się ludności Polski a zabezpieczenia społeczne”*⁶, opublikowanym w 2008 r., Rada sformułowała następujące zalecenia dla rządu:

Kształtowanie skutecznej polityki rodzinnej w celu poprawy poziomu urodzeń oraz warunków opieki nad dziećmi.

Poprawa kondycji zdrowotnej populacji poprzez skuteczną opiekę zdrowotną i rozbudowę infrastruktury medycznej i społecznej.

Zagwarantowanie niezbędnych środków utrzymania osobom w podeszłym wieku poprzez skuteczny system zabezpieczenia społecznego (ochrona zdrowia, ubezpieczenia społeczne, rehabilitacja społeczno-zawodowa osób niepełnosprawnych oraz pomoc społeczna).

Tworzenie warunków w celu zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku okołoemerytalnym, co spowoduje podwyższenie świadczeń emerytalnych.

Rozbudowa infrastruktury społeczno-gospodarczej ułatwiającej funkcjonowanie rodzin i osób starszych w celu zaspokajania ich potrzeb.

Podjęcie działań w celu umożliwienia rozwoju dodatkowych i uzupełniających systemów emerytalnych, przy jednoczesnym zachowaniu podstawowej roli obowiązkowego/powszechnego systemu emerytalnego. Konieczne jest wzmacnianie świadomości ubezpieczeniowej społeczeństwa.

Badanie rozmiarów i skutków migracji zagranicznych i uwzględnianie ich znaczenia oraz tworzenie mechanizmów i instrumentów zmniejszających skłonność do emigracji.

Z kolei w raporcie o sytuacji demograficznej Polski⁷ Rada zawarła rekomendacje dla Rady Ministrów i poszczególnych ministerstw. W szczególności zaleciła Radzie Ministrów opracowanie ogólnych programów rozwoju społeczno-gospodarczego Polski na najbliższe kilkanaście i kilkadziesiąt lat, a Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej opracowanie programu reali-

⁶ www.stat.gov.pl [dostęp 27 stycznia 2012 r.].

⁷ Rządowa Rada Ludnościowa, *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2009–2010*, Warszawa 2010, s. 8–11, www.stat.gov.pl.

zacji zadań dla polityki społecznej w zakresie usług publicznych i zabezpieczenia społecznego oraz rynku pracy w związku z przewidywanym tempem i skalą starzenia się ludności i zmniejszającymi zasobami pracy.

Podsumowanie

Polska – w porównaniu z innymi państwami UE – w sensie demograficznym jest nadal młoda. Należy do grupy państw o najniższym wskaźniku starości oraz stosunkowo wysokim udziale ludności w wieku produkcyjnym. Niemniej od początku lat 90. XX wieku obserwowany jest postępujący proces starzenia się ludności, co wyraża się wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym i zmniejszającą się liczbą ludności w wieku przedprodukcyjnym. W najbliższych dwudziestu latach przewiduje się przyspieszenie tego procesu.

Wskaźniki postępującego procesu starzenia się populacji Polaków w minionych latach rosły następująco:

- udział ludności w wieku 60 lat i więcej w strukturze ludności ogółem zwiększył się z 12,8% w 1990 r. do 17,3% w 2011 r.,
- udział ludności w wieku sędziwym (80 i więcej lat) w grupie ludności w wieku 65 lat i więcej zwiększył się z 17,6% w 2002 r. do 24,4% w 2009 r.,
- wskaźnik liczby ludności w wieku 65 lat i więcej na 1000 osób w wieku 0–14 lat wzrósł z 383 osób w 1988 r. do 896 w 2010 r.,
- wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym wzrósł z 21,6 osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym w 1988 r. do 25,6 w 2010 r.,
- wskaźnik przeciętnego trwania życia dla kobiet wzrósł z 74,4 lat w 1990 r. do 80,6 lat w 2010 r., dla mężczyzn odpowiednio z 66,0 do 72,1 lat.
- mediana wieku wzrosła z 32,4 lat w 1988 r. do 37,7 w 2009 r.

Według ostatniej prognozy GUS w 2035 r.:

- udział osób w wieku poprodukcyjnym w strukturze ludności wzrośnie do prawie 27% (w 2007 r. 16,0%); najstarszymi województwami będą: świętokrzyskie (29,8%), opolskie (28,95), łódzkie (28,8), podlaskie (28,3),
- wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym zwiększy się do 46 osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym (25 w 2007 r.); najwyż-

sze wskaźniki będą miały województwa: świętokrzyskie (53), łódzkie (51), podlaskie (50), opolskie (50), lubelskie (49), śląskie (49).

- mediana wieku zwiększy się do 40,6 lat (37,3 w 2007 r.),
- wskaźnik przeciętnego trwania życia dla kobiet zwiększy się do 82,9 (79,7 w 2007 r.), dla mężczyzn odpowiednio do 79,7 (71 w 2007 r.).

Przewidywane zmiany demograficzne wymagają podjęcia nowych zadań w polityce społecznej i gospodarczej państwa. Rekomendacje wyznaczające kierunki tych zadań dla Rady Ministrów i poszczególnych ministerstw wskazała Rządowa Rada Ludnościowa w dokumencie *Stanowisko w sprawie „Starzenie się ludności Polski a zabezpieczenie społeczne”*, opublikowanym w 2008 r., oraz w raporcie *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2009–2010*, opublikowanym w 2010 r.

Bibliografia

Demography report 2010. Older, more numerous and diverse Europeans, European Commission 2011.

Komunikat Komisji „Zielona Księga «Wobec zmian demograficznych: nowa solidarność między pokoleniami»”, KOM(2005) 94 wersja ostateczna, www.europa.eu.

Komunikat Komisji „Demograficzna przyszłość Europy – przekształcić wyzwania w nowe możliwości”, KOM(2006) 571 wersja ostateczna, www.europa.eu.

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Sprostanie wyzwaniom związanym ze skutkami starzenia się społeczeństwa w UE (sprawozdanie na temat starzenia się społeczeństwa, 2009)”, KOM(2009) 180 wersja ostateczna, www.europa.eu.

„Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski w latach 2000–2009”, materiał na konferencję prasową w dniu 28 stycznia 2010 r., www.stat.gov.pl.

„Rocznik Demograficzny 2009” GUS.

„Rocznik Demograficzny 2010” GUS.

Rządowa Rada Ludnościowa, *Stanowisko w sprawie „Starzenie się ludności Polski a zabezpieczenie społeczne”*, Warszawa 2008, www.stat.gov.pl.

Rządowa Rada Ludnościowa, *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2009–2010*, Warszawa 2010, www.stat.gov.pl.

To idzie starość – polityka społeczna a przygotowanie do starzenia się ludności Polski, P. Szukalski (red.), Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2008.

Wyniki wstępne Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, materiał na konferencję prasową w dniu 22 grudnia 2011 r., www.stat.gov.pl.